

85H
N 35

SHKRIMTARË AMATORË
DHE RAPSODË POPULLORË

HAZIZ NDREU

Valët

e Drinit
të Zi

891/983-1

HAZIZ NDREU

N 35

51

"VALËT E DRINIT TË ZI"

Poema dhe vjersha

LIBRARI E SHTETIT
GJIRËKASTRI

~~39504~~
13811

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

PARATHANIE

Rapsodi ynë, Aziz Ndreu po paraqitet para lexuesve me librin e tij të dytë. Vepra përmban një poemë epike dhe disa vjersha. Autori i këndon trimnisë dhe guximit të malësorëve të Dibrës, që luftuen për të mprojtë tokën e tyre kundër ushtrisë aneksioniste të kraljlit të Serbisë. I këndon me hov Partisë sonë, rinisë, Dibrës, Armës së Sigurimit dhe Ushtrisë sonë Popullore.

Poema «Valët e Drinit të Zi» trajton një betejë që bahet në mes të shqipëtarëve dhe ushtrive serbiane në tokat tona. Në Luftën Ballkanike ushtritë serbe e malazeze kundër Turqisë, sulmojnë Shqipërinë e veriut, Shkodrën e Dibrën, me qëllim që të rrëmbejnë pjesë të mira t'atdheut tonë. Ata nuk i përfillin fare dëshirat dhe perpjekjet e popullit shqiptar për liri. Ata nuk e njihnin fare independencën, që u çpall në nandor 1912. Ata nuk e njihnin fare Shqipërinë.

Kryengritja e Kosovës, luftat kundër Turgut Pashës, Xhavit Pashës, kryengritja e Dedë Gjollit kundër Turkut, çetat dhe luftat e tyre në jugë u kunorëzuen me çpalljen e pavarësisë në Vlonë. Mbeturinat e ushtrisë turke në disa vende si në Shkodër nuk përfaqësonin ma Turqinë tek ne. Ditët e këtyne mbeturinave ishin të numrueme, po të mos

ndodhnin komplikacionet që solli lufta ballkanike. Pra serbët e malazezët vinin tek ne jo si çlirues, por si aneksues, si shtypës, siç e treguen me vepra.

Kongresi i Bazelit (Svicër) në nëndor 1912, ku mori pjesë edhe Lenini me bolshevikët rusë, i dënoi plotsisht sulmet e shovenistëve fqij me Shqipërinë dhe kërkoi të luftohej kundër shtypjes së popullit shqiptar. (Shih: Historia e Shqipërisë, II, Tiranë 1965, fq. 352).

Populli ynë, kur ka qenë puna për të luftue kundër turkut, ka luftue edhe krah për krah me serbë e malazes. Shembuj ka mjaft gjatë historisë s'okupacionit turk në Ballkan.

Por tashti, që shqipëtarët ishin zgjue dhe kishin krijuë të parin shtet mbas vdekjes së Skënderbeut, ata nuk e duronin kurrsesi zgjedhën serbe dhe luftonin kundër këtyne ushtrive grabitqare.

Një rast të tillë përshkruen poema e rapsodit Hazis Ndreu. Dihet se serbomëdhejtë blenë me parrë disa krenë, në mënyrë që të hyjnë pa telashe thellë në tokën tonë nga ana e Dibrës. Lufta që banë malësorët tonë ishte popullore, kundër serbomëdhejve dhe kundër krenëve tradhëtarë. Shqiptarët e maleve të Dibrës: Reçi, Dardha, Luma dhe krahi-na të tjera, kur shikojnë se po shkelen vendet e tyre nga një ushtri serbomadhe prej dymbëdhjetëmijë vetësh, megjithëse t'uritun, pa armë, pa veshje, sulen mbas kushtrimit, mbliidhen mbas prisave të tyre, të cilët janë edhe ata njerëz të thjeshtë dhe luftëtarë të fortë. Njëmij malësorë e shpartallojnë ushtrinë serbe të paisun me armë moderne.

Autori i përshkruen bukur betejat, kacafytjet dhe trimnitë e shqipëtarëve. Dufin autori e shpreh sidomos kundër krajlit dhe njerzëve të tij, që bahen

shkak luftash të padrejta dhe marrin në qafë ush-trinë, bijt e popullit serb.

Si rapsod Hazis Ndreu asht për t'u urue për kë-to vjersha. Në to spikat talenti. Ai i çfrytizon me mjeshtri figurat popullore, shprehjet, fjalët dhe frazeologjinë e popullit. Ai ka krijuë një varg pak a shumë të vetin, të cilin përgjithësisht e përdor mirë. Hazizi asht epik. Luftimet i përshkruen të gjalla dhe të ndryshme simbas rastit. Përpiqet mos të përsërisë, siç ndodh zakonisht në rapsodët e tje-rë. Vetë tjetër e Hazizit asht se i rri besnik gjuhës dhe shpirtit popullor. Edhe kur shkruen vjersha me temë të sotme, ai i vesh ato me fjalë e shprehje po-pullore dhe nuk fut pa nevojë fjalë moderne të hu-eja dhe shprehje gazetareske, siç ndodh dendun tek disa rapsodë të tjerë. Ai shkruen vjersha popullore me frymzim e jo artikuj të vumë në varg. Në këtë drejtim Hazis Ndreu shërben si shembull për ata që bajnë përpjekje të krijojnë poezinë e tyre ori-gjinale simbas vargut tonë popullor. Veç kësaj Ha-zizi gjen rima të bukura, të cilat e ndihmojnë fry-mëzimin. Rallë gjen tek ai rima me «i» «i» e «u» «u», ose rima foljore pa nevojë. Në vjershat «Në sulm mbi barrikata», «Shpatë e çveshme e klasës punëtore», «Dibrës sime», «Falë iu qofshim në she-kuj të jetës», «Arma e re», gjejmë të kjartë dashu-ninë e autorit për Partinë dhe për rrugën e lavdish-me që ka ndjekë e ndjek populli ynë nën udhëhe-qjen e saj. Edhe në këto vjersha hasim vargje të të-ra me të vertetë poetike si në poemë, që t'emocio-nojnë dhe të mbushin me krenari.

Por edhe Azizi si rapsod nuk u shpëton nganjë-herë përsëritjeve dhe vargjeve të dobët. Këtë auto-ri duhet ta ketë para sysh në t'ardhmen dhe, me një punë ma kambëngulse, të na japë përherë vepra të mira, të cilat masa i pret me dëshirë.

Urojmë që vepra në fjalë të jetë një nxitje për një punë ma të ngritun dhe ma të bukur në t'ardhmen. Populli ynë i lexon me dëshirë rapsodët kur ata i këndojnë bukur Partisë, punës së madhe që kryhet sot në vendin tonë, dhe traditës sonë të lavdishme, luftës sonë për liri.

K.J

Laç, shtator 1966

VALET E DRINIT TË ZI

(Poemë)

I

Drini i Zi ecën me shkulma valë-valë,
tue u përplasun nëpër kepa ball' për ballë,
her' në shtrat e her' prej shtratit ai tue dalë;
len në t'majtë të dy malet Reç e Dardhë,
që i mbështesin brinjët në rrasë të gjallë,
ngul' shtëpijat kodër m'kodër rrallë e rrallë,
fukara, po, të këputun mot mbas moti,
gurë e dhé ku duken zi prej tym baroti
kundër turkut, kundër serbit, pa bajraçe; 1)
cullt' 2) pa bukë e vet' tue vdek' me pushk' për
faqe!

Në nandqindedymbëdhjeten, në dhjetor,
mbuloi dimni fushë e male, shi e borë.
Uke Shkambi rri mbështet' në der' t'kacolles,
me një pece një pastrim i ban kapsolles.
Kanjiherë i lshon sytë në koshar:
një jav' bukë, s'ka ma tepër në hambar.
Rrin i tretun ndër mendime tue mendue:

«Asht ma mirë të mos kesh as cull', as grue!

1) Pa bajraçe = pa bajraktarë.

2) Cullët = fëmija.

Si mund t'ruhet grueja e fmija, burrë i dheut,
kur t'len buka edhe krypa n'dit' të shndreut?

Si mund t'ruhen edhe t'rriiten fmijt' e mjerë
në një odë që nuk ka as xham as derë!

Un' çuditëm se si rrojme e s'kemi vdekun,
natë e ditë shpin' për zjarmi, z bathë e vdeshun!*

«Pse mendohe, Uke Shkambi? — po i thot'
grueja —

Nuk asht than' veç unë e ti me vdek' nga uja! 1)

Tre çerekët si ne i ke në Dardhë e n'Reç,

Ku asnjëni s'asht ma mir' veç n'qoft' ma keq!»

Në mëngjes, kur zbardhi drita, bumbulloi lodra,
ushtoi zani, krisi pushka nëpër kodra:

«Hej ju burra, t'Reç e Dardhës, bij t'malsisë,
krali i serbit me fuqi po i msyn Shqipnisë,

s'do me ditun se flamurin ngritëm n'Vlonë,

e se turkun hoqëm qafet përgjithmonë!

Vendet tona dashka serbe me na i bamë,

sepse gjyshat trashigim ja paskan lanë!

Ka ra Shkodrës, bregut t'Bun's e n'Tarabosh,

ka ra Lumës dhe malsisë qosh e m'qosh!

ka ba be, qeni i qafirit, n'fenë e vet:

ja nën mue, ja t'gjith njiher' kam për t'ju shkretë!-

Më t'dy malet shkoi kushtrimi si rrufe,

vend për vend tue u përhapun nëpër dhé, 2)

tue arritun deri n'vesh të mullixhiut,

n'maje t'malit der ke tufa i shkoi bariut.

Ky kushtrimi i përshkojti vrimë e skutë,

n't'tana skajet kund nuk mbeti për pa u futë.

T'u lshuen burrat përmbas zanit të kushtrimit,
t'gjith një hovi, si shpejtsia e valve t'Drinit.

1) Uja = uriya.

2) Dhé = këtu: popull.

Teposht' Sukës, sa mund, rran' 1) ky Fal' Kasami, nëpër Ceka, 2) sa mund, merr 3) Halil Selmani, nëpër lisa tue vet-tue Dali Lami, n'krahanuer tue iu tundun xhamadani. Xhafer Doda, burr' zeshkan, mustegezi, vesnë e mbathun si me qen' dhandër i ri, kur vikat' zani i tij po mirrte gjamë, tue shpue Reçin nëpër gryka anembanë. Hasan Rama del prej kulle shum me vrullë, tue lan' shtëpinë fillikat më gra e m'cullë, përvjel' krahat, m'krahanuer kmisha zbërthye, kryqzue rrypat me fyshekë e lshue përkije, 4) meje m'meje 5) gur më gur e lshonte hapin, kambës s'tij nuk ka ortak t'ja mbrije vrapin. Nëpër gjerdhe Halim Lika e Xhafer Sula, me të madhe tue bërtitun «M'tani, 6) burra!» Kndon manzeri i Suf Xhelilit n'Listivalle, 7) peshë tue çuemun gjith krahinën mal e zalle.

E si rreshmja kur rrëshqet në male t'brenit, tue u ngjeshun e tue u rritun rend mbas rendit, qekso soji rendin burrat mbas kuvendit.

Suf Xhelili zanin çoi në mes t'kuvendit:
 «Beja rren', se vet' do t'shkretet qeni i qenit!»
 Se kët vend nuk mund e shkreti otomani,

1) Rran = vrapon.

2) Ceka = emen vendi gurishte në rreth të Drinit.

3) Merr = këtu vrapon fort.

4) përkije = sipër.

5) meje m'meje = megje m'megje, kufi m'kufi.

6) Mtani = mbi ta!

7) Listivalle = emën vendi.

8) Idea e krejt frazës: ma sa baj be rrenë, aqë jam i bindun se do të shkretohet qeni i qenit.

as orditë me pashallarë, as mbret sulltani!
 Paska dalun fillikat në kmishë e n'brekë,
 malli e marrka ktu n'rreth t'Drinit për me dekë!
 Se Shqipnia asht mësuem me këto vala,
 n'shkulma t'tyne qenë gjithmonë dhe Reç e Dardha!
 Reç e Dardha janë të njohtun në Shqipëni
 si dy male t'pakoritun në trimni!
 Më çdo skaj ku ka rrënkue toka shqiptare,
 hutat tona n'her' të par' kanë ra batare!
 Reç e Dardha jo shumë larg, por njitash vonë,
 si zakon po, që ka qenë ndër ne gjithmonë,
 rrokën hutat gjith sa qenë burra për shpi
 edhe shkuen drejt në Plavë edhe n'Gusi,
 me i ndihmue kundër shkjeve t'Malit t'Zi;
 e së bashku me gjith Gasfi edhe Krasniq,
 Hot e Grud', Nikaj - Mertur e me Nikshiq,
 në Sutjeskë mun ke ura ban' kërdi:
 Shkodr' e male nuk ja lshuen Malit të Zi!
 Ne si babat do t'luftojm me një kapsolle,
 dërsa t'shkretën robt e shpis' me gjith kacolle!-
 e n'shkretinë t'vij' kët vend ta mbjell' kërtolle!- 1)

Për drejt Lumës u drejtue dora e Ukut,
 shllunga-shllunga tue i dal' tymi prej çibukut:
 «Hajdi, burra, Reç e Dardhë si e kem zakonin,
 ujë e mizë 2) t'ja zamë serbit Kolasianin!
 T'ja zam' pritit n'ata kepa n'Gur të Zi,
 t'mos kaloje asnjë kambë, jo dymbdhjet' mij'!
 Kush t'mbes' gjallë, t'dale mendsh e t'bjere n'Dri,
 t'i shkojë britma si çakallit n'kupë të qiellit,
 t'mos e njohë drit'n e han's as drit'n e diellit!»

1) Kërtollë = patate

2) ujë e mizë = me shumicë si uji e miza.